

Sanchez proti Francii – Důsledky rozsudku Evropského soudu pro lidská práva pro členské státy Rady Evropy

Velký senát Evropského soudu pro lidská práva („ESLP“)¹ rozsudkem ze dne 15. května 2023 rozhodl ve věci *Sanchez proti Francii* (stížnost č. 45581/15) o **povinnosti politika kontrolovat a moderovat nenávistné komentáře třetích osob na svém profilu na sociální síti Facebook**, čímž zásadně rozšířil odpovědnost vysoce postavených jednotlivců na jejich sociálních sítích za jednání třetích osob.

Francouzské trestní soudy odsoudily autory nenávistných komentářů, stejně jako stěžovatele jakožto původce a moderátora příspěvku (z francouzské terminologie „*producteur*“), pod kterým se nenávistné komentáře objevily, za trestný čin podněcování k nenávisti. Stěžovatel byl odsouzen na základě článku 93-3 zákona o audiovizuálních komunikacích, který přenesl **režim „kaskádovité odpovědnosti“** stanovený v článku 42 zákona o svobodě tisku na oblast audiovizuálních sdělení a následně na sdělení veřejnosti elektronickými prostředky.² Rozhodnutí je tak velmi důležité, neboť se týká trestněprávní úpravy dotýkající se důležitých aspektů svobody projevu a možnosti trestněprávního postihu za projevy jiných osob.

V řízení před ESLP stěžovatel namítal, že stát (Francie) porušil jeho právo na svobodu projevu zaručené článkem 10 Evropské úmluvy o lidských právech („Úmluva“). Stížnost zakládal zejména na tvrzení, že použitá vnitrostátní legislativa, na jejímž základě byl odsouzen, nespĺňovala potřebná kritéria. Odpovědnost stěžovatele byla založena na jeho roli „tvůrce obsahu webové stránky“, přestože tento pojem nebyl v zákoně jasně definován a vztahy mezi jednotlivými aktéry nebyly jednoznačně stanoveny, jde-li o rozdělení odpovědnosti mezi ně.

¹ Evropský soud pro lidská práva (ESLP) je mezinárodní soud sídlící ve Štrasburku založený v roce 1959 na základě Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (Úmluva). Úkolem ESLP je poskytovat ochranu jednotlivci proti porušování lidských práv zakotvených v Úmluvě. ESLP rozhoduje vždy spor mezi jednotlivcem (příp. nevládní organizací) a státem a jeho rozhodnutí jsou závazná pro všechny státy Rady Evropy. ESLP není, navzdory častému nedorozumění, orgánem Evropské unie.

² Článek 93-3 v druhém odstavci stanoví, že v případě nepřítomnosti ředitele publikace bude jako hlavní autor stíhán autor a v případě nepřítomnosti autora producent. Toto ustanovení tak představuje ústřední prvek systému kaskádovité odpovědnosti, jehož účelem je zřejmě zajistit, že trestné činy spáchané v online prostoru nezůstanou nepotrestány.

ESLP rozsudkem velkého senátu většinově rozhodl, že k porušení svobody projevu stěžovatele nedošlo. Plénium velkého senátu ESLP se skládá ze 17 soudců. Třináct z nich rozhodlo, že nedošlo k porušení článku 10 Úmluvy, který zaručuje svobodu projevu. Naopak čtyři soudci k rozhodnutí připojili svá souhlasná či naopak tzv. disentní (nesouhlasná) stanoviska (jejichž obsahu, rovněž jako obsahu připomínek některých států Rady Evropy k rozhodnutí, se věnujeme níže).

Skutkové okolnosti případu

Julien Sanchez, starosta francouzského jižního města Beaucaire a politik krajně pravicové strany Front National, kandidoval v roce 2011 do francouzského Parlamentu. V průběhu předvolební kampaně, pro níž využíval i svůj veřejně přístupný facebookový profil, který sám spravoval, v říjnu 2011 zveřejnil příspěvek, v němž se kriticky vyjádřil k jednání jednoho ze svých politických oponentů:

(1) *„Zatímco FN [politická strana Front National] spustila své nové národní webové stránky podle plánu, podívejte se na europoslance [F.P.] za UMP [Unie pro lidové hnutí] v Nîmes, jehož stránky, které měly být spuštěny dnes, zobrazují na své domovské stránce zlověstnou trojitou nulu...“.*

Nelze si nevděkovat, že příspěvek není nikterak urážlivý, nenávistný či šokující, nýbrž že se jedná spíše o konstatování faktů a nikoli o hodnotový soud. Příspěvek mohli komentovat pouze ti lidé, kteří byli v seznamu facebookových přátel politika Sancheze. Pod příspěvkem se následně objevilo několik komentářů, které vyjadřovaly zděšení nad přítomností muslimů ve Francii a které se osobně dotkly partnerky politického protivníka:

(2) *„Tehle hlavoun proměnil Nîmes v Alžír, není tu ulice bez prodejny kebabu a mešity; suverénně vládou drogoví dealeri a prostitutky. Žádné překvapení, že si vybral Brusel, hlavní město nového světového řádu šaría. (...). Děkuji Franku [Sanchezův politický oponent F.P.] a pusu Leille, konečně blog, který nám změní život.“*

(3) *„Po celém městě se vyskytují shisha bary a zahalené ženy, a dále, že strany UMP a PS jsou muslimští spojenci. Muslimové dlouhodobě provozují obchod s drogami, a to dokonce i přes nainstalované kamery v ulicích, přičemž policie nikdy nedorazí,*

a to stejné se děje před školami. Na auta „bílých“ lidí házejí [muslimové] kameny a Nîmes se stalo hlavním městem nebezpečí v celém regionu.

Partnerka politického protivníka Leilla podala následující den trestní oznámení, a to jak na oba autory komentářů, tak na autora původního příspěvku – Julienu Sancheze. V reakci na trestní oznámení stěžovatel uveřejnil na svém facebookovém profilu příspěvek, v němž žádal své stoupence, aby „*si dávali pozor na obsah [svých] komentářů*“, již uveřejněné komentáře ovšem nikterak nemoderoval (komentáře tedy neodstranil).

Francouzské soudy ve všech instancích uznaly všechny tři obviněné, tedy stěžovatele Sancheze i oba komentátory, vinnými ze spáchání trestného činu podněcování k nenávisti vůči skupině obyvatel z důvodu jejich náboženského vyznání. Odpovědnost stěžovatele v tomto případě vycházela z judikatorního výkladu příslušné francouzské národní legislativy a byla založena na jeho nečinnosti při okamžitém zastavení šíření předmětných komentářů. Soud prvního stupně dospěl k závěru, že uveřejněné komentáře jednoznačně cílily na skupinu obyvatel muslimské víry, což mohlo vzhledem k významu a rozsahu použitých výrazů vyvolat silné pocity odmítnutí a nepřátelství. Toto rozhodnutí potvrdil i odvolací soud, který mimo jiné uvedl, že stěžovatel jako veřejně činná osoba vědomě učinil svou „zed“ na Facebooku veřejnou, čímž umožnil svým přátelům na ní uveřejňovat komentáře. Tímto svým dobrovolným jednáním se stal odpovědným za obsah na ní uveřejněných komentářů.

Francouzská vnitrostátní úprava

Francouzské právo trestá i **nepřímé podněcování k protiprávnímu jednání** (tzv. *provocation indirect*), a to trestem odnětí svobody v délce trvání 1 roku či peněžitým trestem ve výši až 45 000 EUR (tresty lze uložit i souběžně). Právě za tento trestný čin byl Julien Sanchez odsouzen v důsledku toho, že včas nesmazal nenávistné komentáře ze svého profilu.³

Přímé podněcování k protiprávnímu jednání je přímou provokací jiného ke spáchání trestného činu, a to projevy, výkřiky či výhružkami pronesenými na veřejných místech. Nepřímého podněcování se poté dopustí ten, kdo projevy, výkřiky či výhružkami taktéž na veřejném místě vyvolá diskriminaci, nenávist nebo násilí vůči osobě nebo skupině osob z důvodu jejich původu nebo příslušnosti k určité etnické skupině, národu, rase nebo náboženství.

³ Článek 24 zákona z 29. července 1881 o svobodě tisku.

Trestný je i pokus k takovým trestným činům. Dle francouzské právní terminologie se přitom jedná o více závažné zločiny („*délit*“), nikoli méně závažné přečiny či přestupky.

Francouzský zákon o svobodě tisku v tomto kontextu rovněž stanoví, že „*jakékoli tvrzení nebo přičítání skutečnosti, která poškozuj e čest nebo úctu osoby, jíž je tato skutečnost připisována, je pomluvou.*“⁴ Bez významu není ani zákon o audiovizuálních komunikacích, který ve svém článku 93-3 stanoví, že „*ředitel publikace a spoluvydavatel publikace*⁵ *nemůže být trestně odpovědný jako hlavní autor (původce komentáře), prokáže-li se, že o zprávě před jejím zveřejněním nevěděl, nebo pokud v okamžiku, kdy se o ní dozvěděl, tuto zprávu neprodleně odstranil.*“⁶ V řešeném případě však stěžovatel nemohl úspěšně argumentovat tímto ustanovením, neboť sám uvedl, že si byl (nenávistných) komentářů pod svým příspěvkem vědom.

Posouzení případu Evropským soudem pro lidská práva

Štrasburský soud rozhodl, že **přímé podněcování k nenávisti nemusí nezbytně zahrnovat výslovnou výzvu k násilnému činu; postačí urážky, zesměšňování nebo pomluva určitých skupin obyvatel na základě náboženského vyznání**, jak tomu mělo být v případě *Sanchez proti Francii*. Úřady jsou poté oprávněny xenofobní či diskriminační projevy potírat a to z toho důvodu, že svoboda projevu byla v takových případech uplatněna nezodpovědným způsobem a její uplatnění poškodilo důstojnost, nebo dokonce bezpečnost jiných osob. ESLP zároveň doplnil, že v kontextu nepřímého podněcování je nezbytné, aby projevy ve čtenáři okamžitě vyvolaly reakce odmítnutí, nepřátelství nebo dokonce nenávisti a násilí vůči cílovým skupinám. Soudce musí konstatovat, že jak svým významem, tak rozsahem, má sporný text tendenci tyto pocity vzbuzovat.

V rámci úvah o tom, zdali bylo uložení trestu stěžovateli přiměřené, je důležité vzít v potaz, že smluvní státy Rady Evropy mají určitý prostor pro uvážení při posouzení potřeby a rozsahu zásahu do svobody projevu chráněné ustanovením článku 10 Úmluvy. Prostor pro uvážení představuje jakýsi korektiv v zasahování do konkrétních oblastí členských států. Základním pravidlem je, že čím více je právo pro jednotlivce významné (například ochrana života či zdraví), tím omezenější je prostor pro zásah ze strany státu. V nastavení trestní politiky ovšem

⁴ Článek 29 zákona z 29. července 1881 o svobodě tisku.

⁵ Z francouzského originálu *directeur* a *codirecteur*.

⁶ Článek 93-3 zákona č. 82-652 z 29. července 1982 o audiovizuálních komunikacích.

požívá stát poměrně široké diskrece. **Rozhodnutí, zda bude stát postihovat i nepřímé podněcování k nenávisti, je tak projevem jeho suverenity, do které není ani ESLP oprávněn *prima facie* zasahovat, nedochází-li k zjevně protiprávním excesům ze strany členského státu odporujícím základním právům a svobodám garantovaným Úmluvou.**

Je tedy především na vnitrostátních orgánech, aby posoudily, zda existuje potřeba, jež by zásah mohla odůvodnit. Vnitrostátní orgány jsou lépe než ESLP vybaveny k porozumění specifickým společenským problémům, kterým konkrétní komunity v jejich zemi čelí. ESLP shledal, že znalost místního kontextu sporných událostí lépe umožnila odvolacímu soudu v Nîmes posoudit kontext dotčených komentářů a uzavřel proto, že vnitrostátní soudy založily své úvahy ohledně odpovědnosti stěžovatele na relevantních a dostatečných důvodech.

Role Evropského soudu pro lidská práva je omezena na posuzování přiměřenosti zásahu, tedy na posuzování zákonnosti, legitimního cíle a nezbytnosti zásahu v demokratické společnosti. Otázku, zdali je vhodné do trestního zákoníku zakotvit trestný čin nepřímého podněcování k trestnému činu, ESLP neposuzuje. Dostane-li se jedno základní právo do kolize s jiným základním právem, ESLP se při svém rozhodování uchyluje k tzv. **testu proporcionality**, který sestává ze 3 kroků:

- 1) **Zákonnost zásahu;**
- 2) **legitimní cíl;**
- 3) **nezbytnost.**

ESLP nejprve posuzuje, zda bylo uložení postihu předvídatelné zákonem a zda byl tento zákon (a uložení sankce) dostatečně určitý. Deklarace práv člověka a občana z roku 1789 v článku 8 stanoví, že nikdo „*nemůže být potrestán jinak než na základě zákona stanoveného a vyhlášeného před trestným činem a právně uplatněného*“. Za podmínek článku 34 Ústavy: „*Zákon stanoví pravidla týkající se (...) určování zločinů a trestných činů, jakož i trestů, které se na ně vztahují.*“. Zákonodárci z článku 34 Ústavy, jakož i ze zásady zákonnosti přestupků a trestů, vyplývá povinnost určovat rozsah aplikace trestního práva a vymezovat trestné činy a tresty za ně dostatečně jasným a přesným způsobem, aby byla v každém případě vyloučena svévole.

V případě *Sanchez proti Francii* považoval ESLP požadavek zákonnosti (jejímž předpokladem je i předvídatelnost zákona) za splněný a odkázal na francouzskou vnitrostátní úpravu,

jejíž aplikaci shledal za řádně vymezenou i odůvodněnou. **ESLP konstatoval, že francouzská právní úprava byla předvídatelná a omezení svobody projevu je v souladu s článkem 10 Úmluvy.** Dovození odpovědnosti bylo jednou z možných a předvídatelných interpretací zákona, přestože se vnitrostátní soudy doposud specificky nezabývaly odpovědností uživatele účtu za příspěvky třetích osob na jeho facebookové zdi. S tímto většinovým závěrem ovšem nesouhlasili disentující soudci Bošnjaka, Wojtyczka a Zündy, kteří se naopak domnívali, že uložení trestu za trestný čin nepřímého podněcování pro stěžovatele předvídatelné nebylo a proti rozhodnutí ESLP podali nesouhlasné stanovisko (blíže viz níže).

Právě v dostání požadavku předvídatelnosti spatřujeme v kontextu případu *Sanchez proti Francii* největší nedostatek a případný prostor pro zpochybnění rozhodnutí francouzských soudů. Stěžovatel ovšem právní základ z hlediska požadavků stanovených článkem 10 Úmluvy nezpochybnil, a proto se jím ESLP meritorně více nezabýval. Pokud by stěžovatel svou stížnost opřel o porušení článku 7 Úmluvy (zákaz trestu bez zákona), tedy, pokud by explicitně namítal, že odsouzení za trestný čin nepřímého podněcování a následné uložení sankce nebylo dle francouzského vnitrostátního práva předvídatelné, Evropský soud pro lidská práva by možná rozhodl zcela odlišně.

Má-li postih zákonný podklad, ESLP zjišťuje, zda zákon sleduje legitimní cíl. ESLP ve svých rozhodnutích konstantně judikuje, že ochrana práv a dobré pověsti jiných osob jednoznačně představuje legitimní cíl k omezení práva na svobodný projev.⁷ Při posuzování vzal ESLP zároveň v potaz **zvýšenou odpovědnost politika**, tedy zvýšenou povinnost nepodněcovat k nenávisti a dbát na striktní dodržování zákazu všech forem rasové diskriminace.⁸

Při posuzování přiměřenosti uloženého trestu bere ESLP dále v úvahu několik dalších aspektů:

- 1) **Kontext a povaha komentářů;**
- 2) **opatření, jež stěžovatel učinil, aby zabránil šíření nenávistných komentářů;**
- 3) **odpovědnost vlastníka zdi za komentáře ostatních;**
- 4) **odpovědnost autorů komentářů;**
- 5) **důsledky vnitrostátního řízení pro stěžovatele.**

⁷ *Perincek proti Švýcarsku*, č. stížnosti 27510/08, rozsudek velkého senátu ESLP ze dne 15. října 2015.

⁸ *Féret proti Belgii*, č. stížnosti 15615/07, rozsudek druhého senátu ESLP ze dne 16. července 2009.

Celkovou situace a kontext komentářů ESLP shledal v neprospěch stěžovatele, neboť se jednalo o zjevně nezákonné projevy na adresu muslimské menšiny, nadto na profilu politika v průběhu volební kampaně, se kterou je spojeno o to větší riziko rozšiřování „xenofobních“ a „diskriminačních“ projevů.

Stěžovatel příspěvek vědomě zveřejnil na své facebookové zdi, čímž umožnil svým přátelům na Facebooku, aby na ní publikovali komentáře, přičemž komentáře zůstaly viditelné po dobu téměř 6 týdnů. Dle ESLP se tímto dobrovolným postupem stal odpovědným za obsah uveřejněných komentářů. Rezignace na povinnost moderování obsahu je dle názoru ESLP nutně v neprospěch stěžovatele.

Facebookový profil stěžovatele je veřejným profilem. Postavení stěžovatele jako veřejné politické osobnosti vyžadovalo o to vyšší míru ostražitosti v předvolebních otázkách (otázkách demokracie).⁹ Stěžovatel tedy nemůže s úspěchem tvrdit, že mu nebyly komentáře zveřejněné na jeho stránkách známy. Politické projevy zakládají zároveň větší odpovědnost jejich původce za nenávistné projevy. Podle francouzských soudů si stěžovatel nemohl neuvědomit, že jeho profil bude přitahovat zvláště komentáře s polemickým politickým obsahem, a proto měl zvýšenou povinnost je obzvláště sledovat. Přestože stěžovatel autory komentářů upozornil, je stále trestně odpovědný, neboť více nezasáhnul, ač mohl.

Odpovědnost původce příspěvku a autorů přidaných komentářů se vzájemně nevylučují. Tyto odlišné režimy odpovědnosti se uplatní souběžně. ESLP konstatoval, že stěžovatel nebyl odsouzen namísto autorů komentářů, ale za to, že jako tvůrce internetové veřejné komunikační stránky umožňující uživatelům publikovat veřejně přístupné zprávy neodstranil protiprávní komentáře, jakmile se o nich dozvěděl, přičemž podmínky užívání Facebooku zákaz projevů nenávisti taktéž obsahovaly a souhlas s tímto pravidlem museli dát všichni uživatelé při připojení se k této sociální síti.

ESLP závěrem zkoumal dopad uložené sankce na stěžovatele, přičemž v případě stěžovatele uzavřel, že pokuta ve výši 4 000 EUR¹⁰ nebyla zjevně nepřiměřená.

⁹ Dle ESLP i Obecného doporučení Výboru pro odstranění rasové diskriminace (ECRI) č. 35 a č. 15 mají politici zvýšenou odpovědnost v boji proti nenávistným projevům.

¹⁰ Peněžitý trest činil 3 000 EUR a souběžně s ním byl stěžovatel povinen nahradit oznamovatelce Leille 1 000 EUR jako náhradu nemajetkové újmy.

Disentní stanoviska soudců a připomínky

Soudce Bošnjak¹¹ odmítá závěr pléna ESLP o neporušení článku 10 Úmluvy. Vyjadřuje svůj nesouhlas především s odsouzením stěžovatele dle článku 93-3 zákona o audiovizuálních komunikacích, neboť uložení tohoto trestu nebylo dle něj dostatečně předvídatelné. Akcentuje také, že odsouzení stěžovatele za komentář zveřejněný komentátorem S. B. nebylo přiměřené.

Námítku nepředvídatelnosti stěžovatel ovšem nikdy nevznnesl, tato skutečnost proto nemohla být ani velkým senátem ESLP zohledněna. Soudce Bošnjak se však domnívá, že ESLP měl sám, z úřední povinnosti (tedy i při absenci námítky ze strany stěžovatele), přezkoumat, zda stěžovatel tuto námítku vznesl alespoň obsahově, a tedy přezkoumat, zda nějakým jiným způsobem namítal nepřipustnost rozšiřování trestního obvinění. Dle soudce Bošnjaka „*Většina v tomto případě promeškala dobrou příležitost učinit důležitý krok vpřed ve své judikatuře (...).*“

Soudce Kūris¹² ve svém odlišném stanovisku uvedl, že argumenty, které uvádí soudce Bošnjak ohledně sporné předvídatelnosti předmětného opatření a jeho poněkud nejisté nezbytnosti, jsou velmi racionální. Jeho konečné rozhodnutí hlasovat pro neporušení článku 10 Úmluvy převážilo v důsledku „zjevné nepřesvědčivosti“ některých stěžovatelových tvrzení, zejména pokud jde o jeho údajnou neschopnost kontrolovat komentáře (především s ohledem na jejich nízký počet).

Za podstatné soudce Kūris považuje taktéž nezbytnost posoudit konkrétní okolnosti případu, jakož i politicky a společensky citlivý kontext. Není pochyb o tom, že vnitrostátní soudy, které se zabývaly případem stěžovatele, byly k tomuto posouzení způsobilější než jakýkoli mezinárodní soud. Za velmi znepokojivý však soudce Kūris považuje systém tzv. kaskádovité odpovědnosti, neboť ta dle jeho názoru vytváří prostor pro nesystematickou kriminalizaci majitelů účtů na sociálních sítích v důsledku téměř jakékoli „nedostatečné péče“.

Soudce Ravarani¹³ vyjádřil svou zdrženlivost zapříčiněnou **absencí legální definice pojmu „majitel účtu“** („*producteur*“). Podle francouzského práva platí, že pokud se majitel účtu o nenávistném komentáři dozví, musí jej neprodleně stáhnout. Domnívá se, že se plénum dopustilo „intelektuálních piruet a čirých domněnek“ s cílem potrestat stěžovatele, přestože nenávistný

¹¹ Marko Bošnjak je slovinský soudce Evropského soudu pro lidská práva od roku 2016.

¹² Egidijus Kūris je litevský soudce Evropského soudu pro lidská práva v období 2013–2022.

¹³ Georges Ravarani byl lucemburský soudce Evropského soudu pro lidská práva v období 2015–2024.

komentář byl z jeho facebookového profilu neprodleně odstraněn (přestože jej neodstranil sám stěžovatel).¹⁴ Soudce Ravarani pokládá otázku: Z čeho lze dovozovat, že komentáře na sebe s příspěvkem stěžovatele vzájemně navazovaly a že představovaly „interaktivní dialog“, když na sebe stěžovatel a autor nenávistného komentáře vzájemně neodkazovali? Argumentaci ESLP považuje v tomto bodě za **nepřípustné rozšiřování trestního obvinění**. Akcentuje, že se distancuje od tvrzení, že vnitrostátní soudy provedly přiměřené posouzení skutkového stavu.

Soudce Ravarani se podrobně vyjadřuje ke konceptu kaskádovité odpovědnosti. Odmítá výklad článku 93-3 zákona o audiovizuálních komunikacích tak, jak jej učinilo plénum, tedy, že došlo k odsouzení jak autorů nenávistných komentářů, tak stěžovatele a protiargumentuje: „*V souladu s logikou kaskádovité odpovědnosti je zřejmé, že ustanovení druhého odstavce článku 93-3 podmiňuje potrestání majitele účtu (producteur) nepotrestáním autora (komentáře)*.“ Argumentem *a contrario* k následujícímu třetímu odstavci poté dovozuje, že nelze stíhat majitele účtu (stěžovatele), pokud je identifikován a stíhán sám autor komentáře. Vnitrostátní judikaturu, na kterou odkazuje plenární většina s cílem podepřít rozhodnutí o dovození separátní odpovědnosti, soudce Ravarani nepovažuje za přílehu k projednávanému případu a doplňuje, že neexistuje jediný vnitrostátní případ, v němž by soud rozhodl (ať už ve svém *ratio decidendi* nebo *obiter dictum*), že majitel účtu může být stíhán a odsouzen, i když je stíhán i autor.

Soudci Wojtyczek¹⁵ a Zünd¹⁶ ve svém společném odlišném stanovisku vyjadřují nesouhlas s rozhodnutím o neporušení článku 10 Úmluvy. Dle soudců francouzské právo použitelné v rozhodné době dostatečně nespĺňovalo kritérium předvídatelnosti. Výhrady mají rovněž k samotnému systému osobní trestní odpovědnosti za necenzurování pohotových komentářů třetích osob.

Má-li být posouzena zákonnost trestněprávního zásahu do svobody projevu, musí být článek 10 vykládán ve světle článku 7 (zákaz trestu bez zákona) a standardů vypracovaných na jeho základě v judikatuře ESLP. Zdůrazňují, že trestněprávní zásahy do svobody projevu nelze posuzovat dle stejných standardů jako zásahy, které nemají trestněprávní povahu.

¹⁴ Bod 196 rozsudku *Sanchez proti Francii*.

¹⁵ Krzysztof Wojtyczek byl polským soudcem Evropského soudu pro lidská práva v období 2012–2021.

¹⁶ Andreas Zünd je švýcarským soudcem Evropského soudu pro lidská práva od roku 2021.

V této souvislosti připomínají standard formulovaný ve věci *Del Río Prada proti Španělsku*¹⁷: „(...) zákon musí jasně definovat trestné činy a tresty za ně. Tato podmínka je splněna, když jednotlivec může ze znění příslušného ustanovení, případně s pomocí výkladu, který mu poskytly soudy, a případně poté, co využil poučeného poradenství, poznat, které jednání a opomenutí zakládá jeho trestní odpovědnost a jaký trest mu v důsledku toho může být uložen (...)“. Tyto zásady se musí vztahovat i na posuzování trestněprávních zásahů do svobody projevu podle článku 10 Úmluvy. Předvídatelnost ustanovení zákona by měla být posuzována z hlediska průměrného adresáta tohoto ustanovení.

Členské státy a další subjekty mají právo předkládat své připomínky k rozhodnutím ESLP.¹⁸

Vláda České republiky zdůraznila nutnost jasného vymezení odpovědnosti majitele účtu vůči odpovědnosti třetích stran, aby byla zajištěna předvídatelnost postihů. Česká republika se domnívá, že by neměla být opomíjena odpovědnost sociálních sítí nebo platform, aby nedošlo k neúměrnému zatížení majitele účtu. Také varuje, že trestní sankce by mohly mít odrazující účinek (tzv. *chilling effect*), zejména během voleb, a proto je podle ní nutné zavést alternativní postupy a mírnější sankce.

Vláda Slovenské republiky naopak konstatovala, že stát musí mít možnost reagovat na rostoucí útoky proti demokratickým principům, tedy i možnost trestního postihu nenávistných projevů. Vzhledem ke skutečnosti, že se sociální média stala klíčovým nástrojem politického boje a formování veřejného mínění, považuje slovenská vláda za nezbytné zacházet s trestní odpovědností politiků za jejich nenávistné projevy na sociálních sítích s mimořádnou opatrností.

Nevládní organizace **Media Defence** a mezinárodní nezisková organizace **Electronic Frontier Foundation** se domnívají, že jednotliví uživatelé sociálních médií by neměli být povinni rozhodovat o zákonnosti příspěvků třetích osob na svých účtech. Toto by mělo být výhradně v kompetenci vnitrostátních soudů. Odpovědnost by měli nést pouze v případě prokázané znalosti nezákonného obsahu.

Evropský institut pro informační společnost (EISI) zdůrazňuje potřebu stanovit limity odpovědnosti zprostředkovatelů projevu a analyzovat interakce mezi různými hráči v digitálním

¹⁷ *Del Río Prada proti Španělsku*, č. stížnosti 42750/09, rozhodnutí velkého senátu ESLP ze dne 21. 10. 2013, § 79.

¹⁸ Na základě článku 36 odst. 2 ve spojení s článkem 71 odst. 1 a článkem 44 odst. 3 Úmluvy.

ekosystému. Podle EISi je nepřiměřené a odrazující trestně stíhat majitele facebookové zdi za to, že bez předchozího upozornění nereagoval na nenávistné projevy identifikovatelných autorů. Odpovědnost by měla být rozdělena mezi autory komentářů, pokud jsou známi, a další zúčastněné subjekty, s použitím odstupňovaného a diferencovaného přístupu. EISi dále tvrdí, že sociální média, vzhledem ke svým specifickým vlastnostem, nelze srovnávat s redakční kontrolou tisku, a není realistické požadovat monitorování všech komentářů do dvaceti čtyř hodin, pokud by to představovalo nadměrnou zátěž. EISi doporučuje model odpovědnosti, který umožňuje stažení komentářů po předchozím oznámení, pokud majitel účtu sám nepodnítl protiprávní komentáře.

Politický kontext, pozadí útoku

Pro celistvé porozumění přístupu členských států k postihování trestných činů, je v rámci případu *Sanchez proti Francii* k pochopení francouzské trestní politiky v této oblasti – regulaci verbálních trestných činů, důležité porozumět místnímu společenskému a politickému kontextu.

Od 60. let minulého století narůstá v evropských zemích, především právě ve Francii (a například také v Německu), velikost muslimské populace. Francie je pevně spojena s neštěstím, které přinesly teroristické útoky demonstrující eskalaci napětí a míru netolerance mezi odlišnými kulturami. Útok na redakci satirického časopisu Charlie Hebdo v roce 2015 reagující na komické zobrazení proroka Mohameda či následující teroristický útok ve Vincennes jsou vyvrcholením neporozumění a nenávisti mezi radikálními muslimy a francouzskými obyvateli.

Po teroristickém útoku na redakci Charlie Hebdo bývalý premiér Manuel Valls sdělil: „*Francie byla zasažena do svého srdce, každý Francouz je dnes zasažen a zděšen.*“ Doplnil jej bývalý prezident Francie François Hollande slovy: „*Věděli jsme, že jsme ohroženi, stejně jako ostatní země na celém světě. Jsme ohroženi, protože jsme zemí svobody. A protože jsme zemí svobody, budeme hrozby odvracet a agresory trestat.*“¹⁹

Ve světle těchto událostí vyvstávají mnohé otázky. Co je tedy motivací Francie, trestá-li (i nepřímé) podněcování k „náboženské nenávisti“? Co ji vede k represí a dovozování odpovědnosti dokonce i za „pouhou“ liknavost politika, který nereguloval komentáře pod svým nikoli nenávistným

¹⁹ Attentat contre Charlie Hebdo. info.gouv.fr. 7. ledna 2015. Dostupné z : <https://www.info.gouv.fr/actualite/attentat-contre-charlie-hebdo>.

příspěvkem? Mohlo by se jevit přirozené a očekávatelné, že by Francie k těmto projevům přistupovala liberálněji. Jaký je tedy důvod pro represí v tomto rozsahu?

Francie je sekulární republikou uznávající svobodu vyznání. Francouzi za zdroje teroristických útoků považují rovněž rasismus a antisemitismus, a to například vzhledem k místům, která si pachatelé vybrali. „*Ano, Francie je ve válce s terorismem, džihádismem a radikálním islámem. Není však ve válce s žádným náboženstvím.*“ „*Republika bude na terorismus reagovat co nejrozhodněji, s nesmiřitelnou pevností a respektem k tomu, čím jsme, tedy k právnímu státu.*“²⁰ Přístup Francie je tedy založený především na prevenci radikalizace, na řešení příčin terorismu, nikoli pouze jeho důsledků.

Francie vnímá svobodu projevu jako jednu z nejpodstatnějších hodnot demokracie. Nastavuje ovšem také limity, které svobodu projevu ohraničují, čímž se přihlašuje ke konceptu tzv. obranyschopné demokracie v souladu se slavnou formulí Saint-Justa „*není svobody pro nepřátele svobody*“.²¹

„*Omezováním svobody projevu nesmí dojít k jejímu zpochybnění. To je paradox této svobody: pak by už neexistovala – vše je otázkou jemné rovnováhy mezi svobodou a jejím zneužitím. Zákon přitom nemůže dělat vše – musí být doprovázen veřejnou politikou přizpůsobenou okolnostem.*“²² Vše má být otázkou jemné rovnováhy mezi svobodou a jejím zneužitím, přičemž se nelze spoléhat výlučně na zákon – ten musí být doprovázen rovněž politikou přizpůsobenou společenské situaci.

Navazující právní změny

V souvislosti s rozsudkem *Sanchez proti Francii* došlo k několika nezbytným významným legislativním změnám, jež by byly schopny efektivně reagovat na výzvy spojené s online komunikací a odpovědností za obsah uveřejněný na internetu, zejména ve francouzském právním řádu.

²⁰ Tamtéž. OBERDORFF, Henri. *Les limites démocratiques de la liberté d'expression, L'exemple de la radicalisation violente*. Les Lettres de la SPF, č. 40, 2018, s. 85-102. Dostupné z: <https://www.cairn.info/revue-les-lettres-de-la-spf-2018-2-page-85.htm>. Manuel Valls na Národním shromáždění, 13. ledna 2015.

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

Novelizace francouzského zákona LCEN²³ (zákon o důvěře v digitální ekonomiku) přinesla klíčové úpravy. Zaveden byl koncept kaskádovité odpovědnosti pro online vydavatele, a definice audiovizuální komunikace byla změněna na „komunikaci s veřejností prostřednictvím elektronických prostředků“. Do článku 93-3 přibyl pátý odstavec, který stanoví, že vydavatel není hlavním autorem, pokud si nebyl vědom obsahu před jeho zveřejněním nebo jej po jeho zjištění ihned smazal. Ústavní rada potvrdila, že vydavatelé nejsou odpovědní za neodstranění nezákonného obsahu, pokud jeho nezákonnost není zjevná nebo pokud odstranění není nařízeno soudem.

Další legislativní opatření se zaměřila na boj proti nenávistným projevům na internetu. Národní shromáždění přijalo nový zákon o boji proti nenávistnému obsahu na internetu (zákon č. 2020-766), který cílí přímo na nenávistný obsah online. Následně byl v roce 2021 přijat zákon, který posiluje respekt k zásadám republiky (zákon č. 2021-1109), který taktéž zahrnuje ustanovení proti nenávistným projevům na internetu.

Novela trestního zákoníku přidala nový trestný čin boje proti online nenávisti. Článek 223-1-1 stanoví trest odnětí svobody až na tři roky a pokutu 45 000 eur za vyzrazení, šíření nebo předávání informací o soukromém, rodinném nebo profesním životě osoby za účelem její identifikace nebo lokalizace, vystaví-li takové jednání osobu nebo její blízké riziku újmy. Pokud jsou tyto činy spáchány vůči veřejnému činiteli, novináři nebo nezletilé osobě, tresty se zvyšují na pět let odnětí svobody a pokutu 75 000 eur.

Vznikla také **Observatoire de la haine en ligne**²⁴, jejímž posláním je sledovat a analyzovat vývoj nenávistného obsahu online, spojovat operátory (zejména sociální sítě), sdružení, správní orgány a výzkumníky zabývající se bojem a prevencí proti takovým incidentům. Pracovní skupiny této observatoře se zaměřují na reflexi pojmu nenávistný obsah, prohlubování znalostí o tomto fenoménu, analýzu mechanismů šíření a prostředků boje proti němu, prevenci, osvětu a podporu veřejnosti.

²³ Loi n° 2004-575 du 21 juin 2004 pour la confiance dans l'économie numérique.

²⁴ Informace k Observatoři dostupné též na: <https://www.arcom.fr/nous-connaitre-nos-missions/superviser-les-plateformes-en-ligne-et-les-reseaux-sociaux/observatoire-de-la-haine-en-ligne-analyser-pour-mieux-lutter>.

Závěr

Rozsudek Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Sanchez proti Francii* má potenciál v jednotlivých členských státech iniciovat přijímání zákonů rozšiřujících odpovědnost politiků a dalších veřejně činných osob za moderování nenávistných komentářů třetích stran na jejich profilech na sociálních sítích. Nejedná se však o automatické globální rozšíření odpovědnosti. Je vždy na daném státě, aby přijetí takové restriktivní právní úpravy zvážil. Jinými slovy, vnitrostátní právní úprava ve Francii ani rozhodnutí ESLP nemůže vést k automatickému rozšíření odpovědnosti v jiných členských státech Rady Evropy.

Tento rozsudek potvrzuje, že jednotlivci, kteří provozují veřejné komunikační platformy, mají povinnost zajistit, aby na nich nebyly publikovány nenávistné projevy. V případě francouzského politika Juliána Sancheze byla jeho odpovědnost potvrzena jak národními soudy, tak následně i ESLP, tyto soudy přitom shledaly, že Sanchez měl povinnost nenávistné komentáře na svém facebookovém profilu odstranit a svojí nečinností přispěl k šíření xenofobních a diskriminačních názorů.

ESLP se rozhodl pro umožnění omezení svobody projevu v případech, kdy je uplatňována nezodpovědným způsobem a ohrožuje tak důstojnost nebo bezpečnost ostatních osob. Tento rozsudek tak vytváří důležitý precedens pro další francouzské případy týkající se odpovědnosti za nenávistné projevy na sociálních sítích a podtrhuje nutnost aktivní moderace obsahu ze strany veřejných činitelů a provozovatelů komunikačních platform. A jak jsme již zmínili – může být podnětem k rozhodnutí jiného členského státu dovozovat odpovědnost uživatelů za moderování obsahu na jejich sociálních sítích stejným či obdobným způsobem.

Evropský soud pro lidská práva akcentuje, že smluvní státy Rady Evropy mají určitý prostor pro posouzení zásahu do svobody projevu, přičemž je nezbytné dodržovat zásadu proporcionality. Tento prostor pro posouzení znamená, že rozhodnutí ve věci *Sanchez proti Francii* neznamená, že uživatelé v jiných členských státech budou stejně odpovědní, k tomu může dojít pouze na základě vnitrostátní právní úpravy. Nicméně pokud stát takovou právní úpravu přijme, bude ve světle rozhodnutí *Sanchez proti Francii* v souladu s Evropskou úmluvou o lidských právech, resp. s jejím článkem 10 garantujícím svobodu projevu.

Článek 93 odst. 3 zákona o audiovizuálních komunikacích (překlad)

- (1) Pokud je některý z trestných činů uvedených v kapitole IV zákona o svobodě tisku ze dne 29. července 1881 spáchán prostřednictvím elektronického sdělení veřejnosti, bude ředitel publikace nebo v případě uvedeném v druhém odstavci článku 93-2 tohoto zákona spoluvydavatel publikace stíhán jako hlavní autor, pokud o ni ředitel publikace či spoluvydavatel věděli.
- (2) Pokud se tak nestane, bude jako hlavní autor stíhán autor, a pokud se tak nestane, majitel účtu.
- (3) Pokud je zapojen režisér nebo spolurežisér publikace, bude autor stíhán jako spolupachatel.
- (4) Každá osoba, na kterou se vztahuje článek 121-7 francouzského trestního zákoníku, může být rovněž stíhána jako spolupachatel.
- (5) Pokud trestný čin vyplývá z obsahu zprávy zaslané uživatelem internetu veřejné komunikační službě online a zpřístupněné touto službou veřejnosti v prostoru pro osobní příspěvky, který je jako takový označen, **nemůže být ředitel nebo spoluředitel publikace trestně odpovědný jako hlavní autor, pokud se prokáže, že o zprávě před jejím umístěním na internet skutečně nevěděl nebo pokud, jakmile se o ní dozvěděl, neprodleně jednal tak, aby zprávu odstranil.**

Originální znění článku dostupné [zde](#).